

Esej 2 – Lucie Kohoutková

Nejdříve se budu v mé eseji věnovat samotné definici oboru sociální práce. Sociální práce je chápána jako specializovaná činnost zaměřená na zvládnání problémových interakcí mezi lidmi v nesnázích a subjekty v jejich sociálním prostředí. (Musil, 2013) Lze ji vnímat jako něco, co ostatní profese jako například zdravotní sestry, lékaři a policisté nedělají. (Hanvey a Philpot, 1996) Podle Navrátila je cílem sociální práce podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí. (Navrátil, 2007) Bartlettová vymezila pojem sociálního fungování jako interakce, které probíhají mezi požadavky prostředí a lidmi (The common base of social work practice, 1970). Carlton sociální fungování specifikoval na schopnost lidí provádět úkoly denního života a angažovat se ve vztazích k jiným lidem způsobem, který je uspokojivý jak pro ně samotné, tak pro druhé a odpovídá potřebám organizované komunity. (Carltona, 1984) Přestože jsou definice rozdílné, mám za to, že se v mnohém doplňují.

Dále vymezím pojem sociální pracovník. Myslím, že tento pojem definují i samotné činnosti, které sociální pracovník má v náplni své profese. I to se však může podle různých autorů lišit. Sociální pracovník je člověk, jehož úkolem je řešení problému nezvládaných sociálních interakcí jedinců, skupin a organizací způsobem, který spočívá v souběžném působení na obě „strany“ nezvládané interakce. To se dá popsat metaforicky jako stavění mostů mezi klientem a společností. Lorenz tuto představu vyjadřuje výrokem, že společnost pověřila sociální práci, aby byla „prostředníkem“. (Musil, 2016) Podle Thompsona patří k činnostem sociálního pracovníka posouzení klientových potřeb a životních okolností, poskytování nebo zprostředkování služeb, realizaci facilitativních a podpurných aktivit na úrovni individua, rodiny, skupiny nebo komunity při zvládnání problémů, posouzení stupně a povahy ohrožení, kterým je klient vystaven, navrhování, realizace a hodnocení ochranných plánů, zajišťování posudků pro jednání soudů, spoluúčast v multidisciplinárních týmech, zastupování a mediace, navrhování a realizace preventivních opatření a naplňování zákonem definovaných povinností. (Thompson, 2000)

Dále se ve své práci budu zamýšlet nad tím, proč je pro sociální pracovníce a pracovníky důležité znát vznik a vývoj sociálních deviací/odchylek/jinakostí. Důvodem je podle mého názoru to, aby mohli následně sociální pracovníci pracovat s množinou poznatků a mohli tyto znalosti aplikovat v praxi. O této množině poznatků a propojení znalostí hovoří Baláž v publikaci Komplexní posouzení: Spojení studia sociálních deviací se sociální prací. (Baláž, 2018) Pavel Horák také mluví o využití porozumění a znalostí o sociálních deviacích v praxi. Dále o porozumění možným příčinám vzniku a vývoje sociálně deviantního jednání u konkrétních jednotlivců a skupin. Znalosti o definování těchto jednotlivců a skupin v současné legislativě a v lékařské diagnostice a o aktuálních způsobech intervence vůči nim státními a nestátními institucemi v České republice a v zahraničí. (Horák, Úvod do sociálních deviací – základní pojmy a historický vývoj)

Bez znalostí různých teorií a jejich vývoje by pracovníci neměli tak širokou škálu možných vysvětlení klientovy deviace, jejíž příčiny mohou být velmi různorodé. Podle mého názoru je důležité vývoj vnímat i z hlediska určité proměnlivosti názorů, škol a teorií. To vede k úvaze,

že i současné teorie procházejí vývojem a je třeba je zpochybňovat. Stejně jako například diagnózy, které v minulosti klient obdržel, a nemusejí být přesné.

V následující kapitole chci být konkrétnější ve vymezení, k čemu mohou být informace o vzniku a vývoji sociálních deviací/odchylek/jinakostí v sociální práci využity. Podle Baláže množinu poznatků teorie sociálních deviací lze vhodně využít k deduktivnímu posouzení potřeb jednotlivce i k posouzení jeho potenciální rizikivosti. Takový přístup by měl předcházet rutinně vykonávané identifikaci deviantního jedince nebo skupiny. Ta by mohla vést podle Simona a Grigola k umístění jedince do institucionalizovaného systému, který může omezovat práva lidí s odlišnostmi, podle Baláže a Topinky podporovat homogenizaci společnosti na území ČR a dle De Zwarta a Simona bránit ve zvyšování diverzity mezi lidmi. (Baláž, 2018)

Nyní uvedu příklady, jak mohou být podle mé představy, použity znalosti historie a obsahu významných teorií sociálních deviací v praxi. Začnu u biologické teorie. Pokud sociální pracovníci budou znát biologické teorie, mohou uvažovat nad různými riziky například klienta s biologickým defektem. Přestože dnes biologické teorie nejsou uznávané jako kdysi, mohou mít určitý nepřímý vliv. A to především na lidi v klientově okolí, kteří mohou klientovy defekty vnímat jako predispozici k deviantnímu chování. Podle biologické teorie totiž panuje názor, že tělesné a morální degenerace jdou ruku v ruce a jsou podmíněny vývojovou regresí. (Hrčka, 2001) Klient s defektem se ovšem může začít chovat právě podle očekávání jeho okolí, tedy tíhnout deviantnímu chování. Sociální pracovník tedy nebude působit pouze na klienta, ale na celé jeho okolí, jehož silný vliv mu nastiňuje právě znalost teorie. Díky znalosti psychologických teorií a jejich vývoje mohou pracovníci reflektovat určité vnitřní motivace, sebekontrolu a jiné psychické faktory klienta. Budou moct brát v potaz například například dopady výchovy, které mají podle Gottfredsona a Hirshihho právě vliv na sebekontrolu jedince. Ta pak souvisí s inklinací k deviantnímu chování. (Komenda, 1999) Sociologické teorii opět umožňují proniknout do mechanismů společnosti a odhalit možnosti intervence. Sociální pracovníci se například mohou ptát, jak moc se klientova deviace prohlubuje na základě působení společnosti udělující nálepky, podle teorie nálepkování. (Urban, Dubský, Bajura, 2012)

V závěrečné kapitole se zabývám otázkou, jaké mohou být role sociálních pracovníků a pracovníc při práci se sociálními deviacemi/odchylkami/jinakostmi. „Sociální pracovník se pohybuje v rámci práv a povinností definovaných právním systémem, zaměstnavatelem a profesními standardy. Institucionální rámec je důležitý, protože sociální pracovník zasahuje do života klientů a je potřeba, aby jeho právo zasahovat bylo legitimní.“ (Matoušek, 2003, s. 44–45) Lze využívat mechanický postup nahlížení na deviace, pak se sociální pracovník přibližuje administrativnímu, resp. procedurálnímu přístupu. Zde je jeho role jako úředníka, soustředícího se na určitý jednostranný úřednický akt. Právě tento přístup Baláž i Musil kritizují. Nebo lze zaujmou roli situačního pracovníka. Tento přístup podle Howa řeší i další okolnosti klientova života a posuzuje jako celek. Pracovník má zde roli aktéra klientovi životní situace. Řezníček se v jedné z kapitol zabývá také rolí sociálního pracovníka. Ten může vystupovat jako pečovatel a pomáhat klientovi v té oblasti běžného denního života, ve které si nedokáže poradit sám. Dále jako zprostředkovatel služeb, kdy je pro klienta informátorem a koordinátorem. Může vystupovat jako cvičitel sociální adaptace a trénovat s klientem sociálních dovedností. Pokud vystupuje jako poradce nebo terapeut, je úkolem sociálního pracovníka pomoc klientovi získat náhled na jeho postoje, pocity, jednání a osobní

růst. Případový manažer koordinuje zajišťování a vhodný výběr služeb pro klienta. (Řezníček, 1994) Myslím, že při práci s deviantními klienty je třeba využívat všechny zmíněné i další možné role, které se vzájemně nevylučují.

Zdroje:

BALÁŽ, R. *Komplexní posouzení : Spojení studia sociálních deviací se sociální prací*. Sociální práce - Sociálna práca, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2018, roč. 18, č. 6, s. 26-38. ISSN 1213-6204.

BARTLETT, Harriett M. a Beatrice N. SAUNDERS. *The common base of social work practice*. New York: National Association of Social Workers, 1970

MUSIL, L. *Identita oboru sociální práce*. In: MATOUŠEK O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*, Praha, 2013: Portál, s. 512–513.

MUSIL, L. *Výzvy postmoderní institucionalizace pro vzdělávání v sociální práci*, 2016

THOMPSON. N. *Understanding Social Work: Preparing for Practice*, Macmillan Press, 2000

CARLTON, T.O. 1984. *Clinical Social Work in Health Settings: A Guide to Professional Practise with Exemplars*. New York: Springer

NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno : Marek Zeman, 1. vydání, 2001.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 1. vydání, 2003

HRČKA, M. *Sociální deviace*. Praha, 2001: Slon. s. 153-174

KOMENDA, A. *Sociální deviace*. Olomouc, 1999: UP. s.128-141

URBAN, L., Dubský, J., Bajura, J. *Sociální deviace*. Plzeň, 2012: Aleš Čeněk, s. 72-127

ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Slon, 1. vydání, 1994.

HANVEY, Chris and Terry Philpot (1996) *Sweet Charity: The Role and Workings of Voluntary Organizations*. London and New York: Routledge. 231 pp

LORENZ, W. *Teorie a metody sociální práce v Evropě – profesní profil sociálních pracovníků*, Sociální práce/sociálna práca. 2007, č. 1. s. 62 – 71.

Horák, P. Úvod do sociálních deviací – základní pojmy a historický vývoj, dostupné z: https://is.muni.cz/auth/el/fss/jaro2019/SPR209/ucebni_materialy_-_pavel_horak/63143187/1_Uvod_do_socialnich_deviaci.pdf

Celkové hodnocení: 70 D

- Formální náležitosti (žádná strukturace textu, velice nepřehledné, chybí úvod a závěr, oceňuji různorodost zdrojů, text se dobře čte) (12 bodů)
- Definice sociální práce (dále jen SP) a sociálních pracovníků (15 bodů)

- Zdůvodnění důležitosti znalostí o deviacích/odchylných/jinakostech pro SP (14 bodů)
- Popis možné aplikace znalostí do SP (14 bodů)
- Popis možných rolí sociálních pracovníků (15 bodů)